

Ieguldījums Tavā nākotnē!

**Metodiskais materiāls – vadlīnijas
„Valsts amatpersonu un darbinieku rīcība trauksmes celšanas situācijās”**

Vadlīnijas nosaka valsts tiešās pārvaldes amatpersonu un darbinieku (turpmāk – nodarbinātie) rīcību trauksmes celšanas situācijās. Vadlīnijas papildina normatīvajos aktos iekļautās normas, konkretizē, kā nodarbinātajam jārīkojas, un iesaka vēlamos rīcības principus.

Vadlīniju mērķis ir veicināt nodarbināto godprātīgu rīcību sabiedrības interesēs saskaņā ar tiesību normām, iestāties par tiesisku rīcību un neklusēt situācijās, kad nodarbinātais ir liecinieks prettiesiskai rīcībai, labas pārvaldības principa pārkāpumam vai pamana sistēmiskas nepilnības. Vadlīnijas norāda, kādi apsvērumi jāņem vērā, izvērtējot rīcības atbilstību šiem standartiem.

Vadlīnijas un to komentāri nav detalizēta instrukcija un neietver precīzu rīcības modeli. Ņemot vērā to, ka Latvijā nepastāv efektīvs tiesiskais regulējums trauksmes cēlēju aizsardzībai, nodarbinātā izvēlē ir rīkoties pēc savas pārlicības un par pamatu ņemot vadlīnijās ietvertos principus vai saskaņā ar vispārpieņemtiem tiesiskuma principiem.

I. Vispārējais raksturojums

Daudzām valsts pārvaldes iestādēm joprojām ir raksturīgs salīdzinoši autokrātisks un necaurspīdīgs vadības stils. Nodarbinātie nevēlas apstrīdēt savu kolēģu darbības likumību un graut to autoritāti, tāpēc nereti nodarbinātie izvēlas klusēt par kolēģu nesaimniecisko rīcību vai pat prettiesiskām darbībām, nesakoties uz to, kādas sekas tas var radīt pašai iestādei un plašākai sabiedrībai kopumā.

Esošais tiesiskais regulējums, kuru var piemērot arī trauksmes celšanas gadījumos, ir fragmentārs gan materiālā, gan personālā tvēruma ziņā. Pienākums ziņot par tiesību pārkāpumiem visiem indivīdiem ir tikai attiecībā uz smagiem krimināli sodāmiem noziedzīgiem nodarījumiem. Savukārt tikai specifiskām indivīdu (amatpersonu) grupām ir pienākums ziņot par avārijām tautsaimniecībā, neparastiem un aizdomīgiem finanšu darījumiem, par amatpersonu iespēju nonākt vai atrašanos interešu konflikta situācijā, kā arī par aizdomām par augstāka ierēdņa dota uzdevuma likumību.

Pakalpojums tiek īstenots projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) 3.3.aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Projektu 100% apmērā finansē Eiropas Sociālais fonds.

Ieguldījums Tavā nākotnē!

Tiesību normas, kas paredz trauksmes cēlēju aizsardzību.: Iesnieguma likuma 9.pants paredz aizliegumu iestādei bez iesnieguma iesniedzēja piekrišanas izpaust informāciju, kas atklāj viņa identitāti; Darba likuma 9.pants nosaka aizliegumu radīt nelabvēlīgas sekas darbiniekam, kurš ceļ trauksmi; Kriminālprocesa likuma 17.nodaļa paredz speciālās procesuālās aizsardzības pasākumus. Tas attiecas uz cilvēkiem (cietušajiem, lieciniekiem, citām personām), kas liecina par smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem.

Vērtējot uzskaitīto tiesību normu pielietošanu praksē, secināms, ka tās nedarbojas. Latvijā nepastāv speciāls tiesiskais regulējums attiecībā uz trauksmes cēlēju aizsardzību, un tas ir nopietns šķērslis gan nodarbināto iedrošināšanai celt trauksmi, gan arī iespējām aizsargāt no negatīvām sekām saistībā ar trauksmes celšanu. Trauksmes cēlējiem ir pieejami tikai un vienīgi vispārējie tiesību aizsardzības mehānismi.

Tādēļ var secināt, ka efektīvas metodes cīņā pret nelikumībām valsts iestādēs Latvijā vēl nav pietiekami attīstītas, un trauksmes celšana ir viens no šādiem līdzekļiem.

II. Definīcijas un aizsardzības principi

Lai izprastu trauksmes cēlēju institūtu, svarīgi ir definēt, kas ir trauksmes cēlētājs un kas ir trauksmes celšana. Ņemot vērā to, ka likumdevējs Latvijā nav definējis trauksmes cēlēju institūta definīcijas, tās tiek veidotas, par pamatu ņemot izveidojošos starptautisko izpratni un dažādu pētījumu rezultātus.

Veidojot izpratni par trauksmes cēlēju institūtu, no pirmsākumiem trauksmes cēlēju jēdzienu salīdzina ar futbola spēli un futbola spēles tiesnesi, kuram nosvilpļoties tiek pārtraukta spēle, kur šī svilpes skaņa liecina, ka noticis kāds pārkāpums. Tāpat arī trauksmes celšanas gadījumā – ziņojot jeb ceļot trauksmi tiek apturēta iespējama prettiesiska darbība, kas tālāk tiek izmeklēta. No šīs analogijas arī cēlies jēdziens angļu valodā – „**whistleblower**” vai latviski – „**trauksmes cēlētājs**”.

Trauksmes cēlētājs – informācijas nodošana par iespējamiem pārkāpumiem organizācijām vai institūcijām, kas var ietekmēt un labot esošo situāciju.

Trauksmes celšana – publiskā un privātā sektorā nodarbinātie (gan valsts dienestā, gan darba tiesiskajās attiecībās), kā arī ārpus tradicionālām darba tiesiskām attiecībām esošie un citi indivīdi, kas ir tieši saistīti ar trauksmes celšanu.

Trauksmes cēlēju aizsardzības **pamatprincipi**, kuri jāievēro:

Pakalpojums tiek īstenots projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) 3.3.aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Projektu 100% apmērā finansē Eiropas Sociālais fonds.

Ieguldījums Tavā nākotnē!

- trauksmes cēlēju identitātes sargāšana, arī gadījumos, ja ziņotājs ir bijis anonīms un pēc tam viņa identifikācija ir atklāta bez viņa piekrišanas;
- pieejami un uzticami ziņošanas kanāli;
- aizsardzība pret jebkādu atriebību, t.sk. arī ģimenes aizsardzība;
- pierādīšanas pienākums gulstas uz to, par ko tiek ziņots;
- aizstāvības pieejamība;
- neaizsargā apzināti nepatiesas informācijas sniedzējus.

Trauksmes cēlēju aizsardzībai ir jābūt kompleksai un sistemātiskai, lai pasargātu trauksmes cēlēju jebkurā stadijā. Aizsardzību ir jānodrošina arī trauksmes cēlēju tuviniekiem, ja pret viņiem vēršas saistībā ar trauksmes cēlēju iesniegumu vai ziņojumu.

III. Iestādes rīcība

1. Iestāde ievieš trauksmes cēlēju aizsardzības mehānismus iestādē.

Iestāde darbības stratēģijā nosaka, ka trauksmes cēlēju institūts ir efektīvs instruments prettiesisku rīcību novēršanā un atklāšanā, iestādes darba kvalitātes uzlabošanā un sabiedrības uzticības valsts pārvaldei veicināšanai.

Iekšējos normatīvajos aktos, iestāde izstrādā speciālu normatīvo regulējumu, kas nosaka trauksmes celšanas kanālus, rīcību ar saņemto informāciju, trauksmes cēlēju aizsardzības mehānismus.

Piemēram. *Iestāde lietvedības kārtībā vai klientu apkalpošanas standartos iestrādā speciālas tiesību normas, kas jau sākumā ļauj identificēt trauksmes cēlēja iesniegumu vai ziņojumu. Tas ļauj jau pašā sākumā piemērot tos aizsardzības mehānismus, kas pasargā trauksmes cēlēju no tā identitātes publiskošanas un atriebības.*

Iestādei ir jānodrošina, ka trauksmes cēlēju iesniegumi un ziņojumi tiek īpaši izskatīti. Iekšējos normatīvajos aktos ir jāregulē kārtība, kā minētie iesniegumi un ziņojumi tiek izvērtēti.

Iestādei, saņemot iesniegumu, jākonstatē, vai iesniedzējs ir trauksmes cēlējs. To var konstatēt, ja pats iesniedzējs to ir norādījis, vai arī, ja no iesnieguma satura var secināt, ka identitātes atklāšana var izraisīt atriebības draudus iesniedzējam.

Piemēram. *Darbinieks ziņo par sava tiešā priekšnieka nelikumīgām darbībām ar iestādes finanšu resursiem. Loģiski, ja tiks atklāta iesniedzēja identitāte, viņš var tikt alaists no darba vai citādi ietekmēts.*

Iestādei trauksmes cēlēju iesniegumi ir jāizvērtē pēc iespējas īsākā termiņā.

Pakalpojums tiek īstenots projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) 3.3.aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Projektu 100% apmērā finansē Eiropas Sociālais fonds.

Ieguldījums Tavā nākotnē!

Trauksmes cēlēju iesniegumiem jānosaka ierobežotas pieejamības vai dienesta lietošanas statuss. Trauksmes cēlēju iesniegumu izvērtēšanā jāiesaista noteikta loka darbinieki, kuri uzņemas atbildību par informācijas neizpaušanu. Iestādei ir jābūt proaktīvai trauksmes cēlēju iesnieguma izvērtēšanā – jāvāc pierādījumi, jākontrolē iesnieguma izvērtēšanas process un jānovērš un jāizvērtē situācija.

2. Iestāde izveido drošus ziņošanas kanālus.

Uzticība ziņošanas kanālam ir cieša saistīta ar uzticību konkrētai iestādei.

Lai nodrošinātu to, ka trauksmes cēļi ziņotu iestādei par prettiesiskiem gadījumiem, iespējamiem pārkāpumiem vai sistēmiskām nepilnībām, nepieciešams veicināt uzticību iestādei kopumā un izveidot uzticamus un drošus ziņošanas kanālus. Būtiski, lai iestādē ir vairāki uzticami ziņošanas kanāli, lai trauksmes cēļam ir iespēja izvēlēties sev piemērotāko.

Uzticību ziņošanas kanālam iestāde var iegūt, nodrošinot tā efektīvu darbību, iesaistot personālu, kas specializējas tieši iestādes kvalitātes vadības nodrošināšanā vai drošības speciālistu. Iestādei jāspēj nodrošināt, ka informācija, kas iegūta no ziņošanas kanāliem, netiek izplatīta iestādē vispārējā kārtībā un ka informācija nenonāk trešo personu rīcībā.

Iestādes nodarbinātiem, kuri iesaistīti trauksmes cēlēju iesniegumu izvērtēšanā, jāparaksta atsevišķs saistību raksts, apliecinot to, ka neizpauž informāciju par trauksmes cēļiem, uzņemoties par izpaušanu atbildību.

3. Iestāde izvairās no nepareizu rīcību ar trauksmes cēļju sniegto informāciju.

Iestādei ir jāzina, ko darīt ar saņemto informāciju no trauksmes cēļiem. To var nodrošināt ar skaidru tiesisko regulējumu iekšējos normatīvajos aktos.

Iestādei ir jānodrošina, ka tā iegūto informāciju un ziņas par trauksmes cēļiem glabās tā, lai nodrošinātu trauksmes cēļju aizsardzību. Nepareiza rīcība ar trauksmes cēļju informāciju, veicina neuzticību iestādei un ziņošanas kanālam, kā arī mazina trauksmes cēlšanas gadījumus.

Nepareizs piemērs. *Trauksmes cēļis informē iestādi par prettiesisku gadījumu. Iesniegumu paraksta un norāda, lai neizpauž tā identitāti. Iestāde, iesniegumu ar visu personas identitāti, pārsūta zemāk stāvošai iestādei par kuru saņemta sūdzība un kurā strādā trauksmes cēļis, informācijas izvērtēšanai un situācijas novēršanai!*

Ieguldījums Tavā nākotnē!

Ar šādu rīcību iestāde atklāj identitāti un pakļauj personu atriebībai. Iestādes rīcība var norādīt arī uz iesaisti prettiesiskā gadījumā un nevēlēšanos to novērst.

Pret personu sākas dažādas netiešas un tiešas represijas. Trauksmes cēlēt ir spiests vērsties pie nevalstiskām organizācijām pēc palīdzību, lai nodrošinātu prettiesiskas rīcības novēršanu, kā arī, lai novērstu represijas pret viņu.

Pareiza rīcība. *Iestāde, pamatojoties uz trauksmes cēlēja iesniegumu, uzdod zemāk stāvošai iestādei konkrētus jautājumus, lai objektīvi noskaidrotu iesniegumā minētos faktus. Pēc informācijas saņemšanas, veic objektīvu situācijas izvērtēšanu un uzdod novērst pārkāpumu, ja tas tiek konstatēts.*

Ja iestādes vadītājs saņem iesniegumu par padoto, iestādes vadītājs nodrošina nekavējošu apstākļu novērtēšanu. Ja pārkāpums ir būtisks, nodarbināto, par kuru saņemts ziņojums, atstādina no pienākumu pildīšanas līdz lietas izvērtēšanai. Vienlaicīgi iestādes vadītājam jānovērtē, vai trauksmes cēlēt netiek ietekmēts no nodarbināto, par ko ir ziņots un citiem kolēģiem. Ja kolektīvā rodas nesaskaņas dēļ trauksmes celšanas gadījumu, iestādes vadītājam jāizskaidro situācija un jānorāda uz trauksmes cēlēju pareizo rīcību.

4. Iestādes pienākums aizsargāt trauksmes cēlēt

Normatīvie akti paredz tikai fragmentāru aizsardzību un tiesības personai, kas sniegusi informāciju. Prakse liecina, ka šīs normas nedarbojas vispār vai arī neefektīvi, jo trūkst izpratnes par trauksmes cēlēju institūtu.

Neskatoties uz to, ka normatīvajos aktos nav speciāls tiesiskais regulējums, kas uzliek par pienākumu iestādēm aizsargāt trauksmes cēlēt, iestādei, ievērojot vispārējot tiesību principus un labu pārvaldību, jānodrošina, ka pret trauksmes cēlēju nenotiks atriebība. Ja tomēr notiek vērsšanās pret trauksmes cēlēju dēļ tā, ka tas ir cēlis trauksmi, iestādei ir jāveic visas darbības, lai to novērstu, iesaistoties tieši vai nododot informāciju kompetentai iestādei.

Gadījumā, ja trauksmes cēlēt lūdz palīdzību nodrošināt aizsardzību, iestādei tas jānodrošina pašai (piemēram, juridiskās konsultācijas) vai jāpalīdz to piesaistīt (valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība).

*Iestāde trauksmes cēlēju var aizsargāt, **piemēram**, skaidrojot nodarbinātajiem, ka trauksmes celšana ir efektīvs iekšējās kontroles mehānisms un ka trauksmes celšana iestādē ir vēlama. Atstādināt nodarbināto no pienākumu pildīšanas un apturot lēmuma pieņemšanas funkciju uz lietas izvērtēšanas brīdi. Konstatējot atriebības faktu no nodarbinātā, par kuru saņemts ziņojums, ierosināt pret viņu*

Ieguldījums Tavā nākotnē!

disciplinārlietu. Lai aizsargātu trauksmes cēlēju, iestāde iesaista kompetento institūciju, piemēram, ja rodas pamatotas aizdomas par noziedzīgu nodarījumu, informē tiesībsargājošās iestādes.

5. Sankciju nepiemērošana, ja trauksmes celšana ir bijusi kļūdaina.

Robeža starp trauksmes celšanu un citu personu tiesību pārkāpumu ir grūti paredzama un nosakāma, radot ievērojamu risku trauksmes cēlējam. Tāpēc svarīgi ir nodrošināt, ka pret trauksmes cēlēju netiek piemērotas sankcijas, ja tas ir labticīgi kļūdījies.

Vienlaicīgi gan būtu jāievēro samērīgums starp sniegto ziņu iespējamo (ja tās nebūtu kļūdainas) nozīmi sabiedrībai un sekām, kādas tās radījušās citām personām, lai nodrošinātu vispārējo tiesību principu un cilvēktiesību ievērošanu.

6. Iestāde apkopo trauksmes cēlēju informāciju.

Iestāde regulāri apkopo visu informāciju, ko iesnieguši trauksmes cēlēji. Apkopotā informācija sniedz detalizētu priekšstatu par iestādes darbību kopumā, kā arī var atklāt sistēmiskas nepilnības atsevišķās jomās.

Iestāde veic sabiedrības informēšanu par trauksmes cēlēju institūta rezultātiem. Spilgti trauksmes cēlēju stāsti palīdz atklāt un risināt lielas un mazas problēmas, kā arī vairo uzticību iestādei.

Saņemtos iesniegumus un ziņojumus no trauksmes cēlējiem, iestāde apkopo un, ja tās kompetencē nav izskatīt konkrēto gadījumu, nodod iestādei, kuras kompetencē ir attiecīgie jautājumi.

IV. Nodarbināto rīcība trauksmes celšanas situācijās

7. Nodarbinātais rīkojas tā, lai tiktu nodrošināts tiesiskums, vairota sabiedrības uzticība valsts pārvaldei, amata pienākumus pilda godprātīgi, rūpīgi un ar atbildības sajūtu.

Nodarbinātais ir patstāvīgs savu pienākumu izpildē, nepakļaujas un noraida jebkādas prasības un ietekmes rīkoties prettiesiski vai neētiski vai pārkāpt valsts pārvaldes principus, kā arī pats neietekmē citus nodarbinātos šādā veidā.

Viens no izplatītākajiem mītiem – viens cilvēks nav cīnītājs. Savā ziņā tā ir taisnība: patiesi, labas pārmaiņas parasti ir daudzu cilvēku kopdarbs. Taču parasti kādam šis kopdarbs ir jāsāk, tādēļ nevar par zemu novērtēt atsevišķu indivīda iesaistīšanās faktoru.

Pakalpojums tiek īstenots projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) 3.3.aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Projektu 100% apmērā finansē Eiropas Sociālais fonds.

Ieguldījums Tavā nākotnē!

Pamanot citu nodarbināto rīcībā noziedzīgu un prettiesisku rīcību, iespējamu pārkāpumu vai pamanot sistēmisku nepilnību, nekavējoties ziņo par to.

8. Pirms nodarbinātais izlemj ziņot, jānovērtē esošā situāciju.

Nodarbinātais nevar būt izmeklētājs un nav arī jānodarbojas ar izmeklēšanas funkciju. Tomēr, pirms tiek nolemts ziņot, nepieciešams novērtēt situāciju pēc savām spējām. Kādi apstākļi varētu norādīt uz korupcijas vai citiem pārkāpumu riskiem?

- *Līdzīgās situācijās amatpersona pieņem atšķirīgus lēmumus attiecībā uz dažādām personām. Piemēram, vienam uzrēķina nodokļu parādu, otram neuzrēķina;*
- *Neparasti īsi jautājuma izskatīšanas termiņi – piemēram, uzturēšanās atļauja tiek izsniegta daudz ātrāk nekā vidējam apmeklētājam;*
- *Neparasti ilgi jautājuma izskatīšanas termiņi (kāds varētu būt maksājis par, piemēram, konkurenta jautājuma izskatīšanas novilcināšanu);*
- *Nereagēšana uz ziņām par pārkāpumiem – neievērotām procedūrām, aizdomīgiem lēmumiem, iespējams, pat vēršanās pret tiem, kuri protestē;*
- *Bieža tādu procedūru izmantošana, ko likums paredzējis kā izņēmumu, nevis parasto kārtību; likuma „apiešana”;*
- *Neparasti, iestādei līdzīgā situācijā neraksturīgi lēmumi bez stingra pamatojuma;*
- *Liela atšķirība starp to, kas noticis realitātē, un to, kas parādās dokumentos;*
- *Amatpersonas ģimenes locekļi, draugi darbojas jomās, kas saistītas ar amatpersonas darbības pienākumiem;*
- *Amatpersonas dzīvesveids ir pārāk grezns, salīdzinot ar ienākumiem;*
- *Par spīti negatīviem citu iestāžu atzinumiem, steidzamības procedūrā tomēr tiek pieņemts kāds šaubīgs lēmums;*
- *Lēmums bez laba skaidrojuma un pamatota iemesla tiek pieņemts slēpti no sabiedrības acīm.*

Neviens no šiem faktoriem pats par sevi nepierāda korupciju vai citu pārkāpumu – ja iedziļinās, katram teorētiski varētu atrast citu izskaidrojumu, bet vienlaikus tie varētu būt signāls tam, ka „ kaut kas nav tīrs”.

9. Kam ziņot?

*Par **noziedzīga nodarījuma** gadījumu nodarbinātais ziņo tiesībsargājošajām iestādēm vai citam uzticamam kanālam, kas informāciju var nodot attiecīgajām institūcijām, kuras spēj ietekmēt un novērst esošo situāciju. Svarīgi, ka jau*

Pakalpojums tiek īstenots projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) 3.3.aktivitātes „Valsts pārvaldes analītisko spēju uzlabošana” ietvaros. Projektu 100% apmērā finansē Eiropas Sociālais fonds.

Ieguldījums Tavā nākotnē!

sākotnēji informācija par noziedzīgu vai pirmšķietami noziedzīgu gadījumu nonāk kompetentas iestādes rīcībā, kura var ātri un efektīvi rīkoties. Neziņošana vai ziņošanas kavēšana, rada situāciju, ka gadījums netiek novērsts un izvērtēts, tādejādie iestājoties smagākām sekām.

Par ziņošanu tiesībsargājošajām iestādēm, būtu jāinformē tiešais vadītājs vai augstākstāvoša amatpersona/iestāde, ja tas skar nodarbinātā iestādi. Ja nodarbinātais baidās informēt savu tiešo vadītāju vai augstākstāvošo amatpersonu/iestādi, jo var pastāvēt atriebība, to var nedarīt, jo tam nav izšķirošas nozīmes.

Nodarbinātais par **prettiesisku** un **neētisku** rīcību vai **sistēmiskām** problēmām, ziņo tiešajam vadītājam, iestādes ētikas komisijai vai citam iekšējam vai ārējam ziņošanas kanālam, kura kompetencē ir attiecīgās situācijas izvērtēšana un novēršana.

Ja nodarbinātais neuzticas publiskās pārvaldes ziņošanas kanāliem, kā alternatīvu ziņošanas kanālu var izmantot mediju vai nevalstisku organizāciju. Šajā gadījumā gan jāatceras, ka to var darīt situācijā, kad nodarbinātajam NAV PIENĀKUMS ziņot par pārkāpumu. Ziņojot medijiem vai nevalstiskajām organizācijām, svarīgi, ka nodarbinātais ir pārliecināts, ka informācija tiks nodota kompetentai iestādei, kura izvērtēs un novērsīs radušos situāciju.

10. Veidi, kā nodarbinātais var celt trauksmi.

Nodarbinātais izvēlas veidu, kā celt trauksmi, vadoties no tā, kuram ziņošanas kanālam uzticas un kas viņam ir ērtākais veids. Ziņot var izmantojot iesniegumu (anonīmi vai atklājot savu identitāti), e-pastu, telefoniski, zvanot uz iestādes anonīmo tālruni vai vispārējo tālruni un ierodoties klātienē iestādē.

Izvēloties ziņošanas veidu, svarīgi, lai nodarbinātais spēj iestādei nodot visu tā rīcībā esošo informāciju, t.sk. pierādījumus. Informācijas nodošanai ir jānotiek pēc iespējas īsākā laika posmā no notikuma brīža.

11. Nodarbinātais ceļ trauksmi tā, lai iestāde spētu operatīvi uzsākt pārbaudi.

Nodarbinātajam ceļot trauksmi, būtiski ir norādīt pēc iespējas detalizētāku informāciju par konkrēto gadījumu. Iesniegumā vai ziņojumā jānorāda sekojoša informācija:

- nodarbinātā identitāti, lai būtu iespējams ar nodarbināto sazināties;

Ieguldījums Tavā nākotnē!

- *aprakstīt vai izstāstīt konkrēto gadījumu, norādot pēc iespējas konkrētus faktus un argumentus, kādēļ nodarbinātais uzskata, ka ir noticis vai notiks noziedzīgs nodarījums, pārkāpums vai pastāv sistēmiska problēma;*
- *iesaistītās personas, kontakthinformāciju (ja ir zināms);*
- *savu saistību ar notikušo;*
- *informāciju, kam vēl ir ziņojis par notikušo;*
- *norādi, ka vēlaties/nevēlaties, lai informāciju par nodarbināto netiek izpausta.*

Jo precīzāk nodarbinātais būs izklāstījis gadījuma apstākļus, jo iestādei būs vieglāk izvērtēt un novērst radušos situāciju.

Ja nodarbinātais uzskata, ka ir trauksmes cēlējs, ziņojot par konkrēto gadījumu, tas būtu jānorāda, argumentējot, kādēļ tā uzskata un ka pastāv iespēja, ka pret viņu notiks atreibība.

Iestādei vai amatpersonai, kurai nodarbinātais ziņojis, ir pienākums aizsargāt trauksmes cēlēju, neizpaužot tā identitāti.

Ja nodarbinātais informāciju nodevis medijiem, mediju avotu neizpaušanu aizsargā likums. Ja nodarbinātais informāciju nodevis nevalstiskai organizācijai, normatīvie akti neaizsargā informācijas avotu. Tomēr, tiesībsargājošās iestādes respektē informācijas avota neizpaušanu. Galvenais, lai iespējama informācijas aprīte.

12. *Ja nodarbinātais redz noziedzīgu nodarījumu, prettiesisku rīcību vai pamana sistēmisku trūkumu un baidās par to ziņot kompetentām iestādēm, ziņojumu var iesniegt anonīmi.*

Ļaunākais, kas var būt par noziedzīgu nodarījumu, prettiesisku rīcību vai sistēmisku trūkumu, ir tā ignorēšana un klusēšana.

Tāpēc, ja ir bailes celt trauksmi un ziņot par pārkāpumu, labāk izvēlēties ziņot anonīmi. Svarīgi, ka anonīmajā iesniegumā vai ziņojumā tiek izklāstīta detalizēta informācija par situāciju. Ja informācija būs vispārīga un nepietiekama, iestāde nespēs identificēt situāciju, par kuru jāveic pārbaude.

Ja izlemj ziņot, drīksti palikt anonīms! Vienlaikus paturi prātā, ka anonimitāte var būt šķērslis sekmīgai lietas izmeklēšanai:

- *Kriminālprocesa likums nosaka, ka kriminālprocesa uzsākšanas iemesls nedrīkst būt anonīma informācija vai informācija, kuras iesniedzējs atsakās atklāt informācijas avotu. Tas nenozīmē, ka tava informācija ir nederīga.*

Ieguldījums Tavā nākotnē!

- Tomēr tas nozīmē, ka iestādei vajadzēs atrast CITUS pierādījumus, lai vispār uzsāktu kriminālprocesu, un dažkārt vienīgais pierādījums būs tava liecība;*
- ja iestāde nespēs savākt pietiekamus pierādījumus bez tavām anonīmajām liecībām un turpmākas sadarbības, tad vainīgie var palikt bez soda;*
 - ja iestādei nebūs iespējams ar tevi savlaicīgi sazināties, lai noskaidrotu notikušā detaļas, kas ir svarīgas nozieguma izmeklēšanai un pierādīšanai, tas var būtiski apdraudēt izmeklēšanu;*
 - izmeklēšanu var apdraudēt tas, ja esi iesniedzis informāciju vienlaikus vairākām tiesībsargājošām iestādēm un/vai medijiem, bet viņi par to nezina un paralēli mēģina rīkoties, šādi izjaucot viens otra ieceres.*

Tādēļ, pat ja nodarbinātais ziņo par noziegumu anonīmi, savā vēstījumā jāinformē attiecīgo iestādi, kam vēl ir pastāstījis par notikušo, un noteikti jāatstāj iespēju ar nodarbināto sazināties!

Ziņojot anonīmi, nodarbinātais atklāj un norāda uz konkrētu situāciju, tādejādi iestāde vai amatpersona var rīkoties, noskaidrojot faktiskos apstākļus. Anonīms iesniegums kalpo TIKAI par izvērtēšanas uzsākšanu un pierādījumu vākšanu.

13. Nodarbinātais nav atbildīgs par tālāko izvērtējumu.

Nodarbinātam nav jābūt atbildīgam par tālāko procesu, kas notiek ar gadījumu par ko viņš ir cēlis trauksmi. Neskatoties uz to, trauksmes cēlējam ir tiesības zināt, kāda rīcība sekos un kāds rezultāts ir pēc izvērtēšanas. Kā arī vēlams, ka trauksmes cēlētājs iesaistās tālākā izvērtēšanas procesā, jo pastāv iespēja, ka viņa rīcībā ir nozīmīga informācija, kas sākotnēji nav izpausta.

Iestāde, kura ir saņēmusi iesniegumu vai ziņojumu no trauksmes cēlēja, ir atbildīga par informācijas izvērtējumu un tālāko rīcību. Iestādei ir patstāvīgi jāveic pārbaude, neprasot nodarbinātā aktīvu līdzdalību.

Trauksmes cēlēju būtība ir tā, ka nodarbinātais ziņo par pārkāpumu, ar kuru ikdienā ir saskāries vai pamanījis, savukārt valstij jāspēj tikt galā ar šo informāciju. Aktīva trauksmes cēlēja iesaiste katrā gadījumā, rada situāciju, ka nākmreiz trauksmes cēlētājam necels trauksmi, jo apzināsies, cik tas prasa no viņa resursus.

14. Nodarbinātais nekavējoties informē kompetentās iestādes, ja pret viņu tiek vērsta atriebība.

Nodarbinātā trauksmes celšana var izraisīt un viesbiežāk arī izraisa atriebību un dažādu citu ietekmēšanas līdzekļu piemērošanu pret trauksmes cēlēju. Šādā

Ieguldījums Tavā nākotnē!

gadījumā ir svarīgi, ka nodarbinātais nekavējoties par atriebību un vēršanos pret viņu informē kompetentas iestādes, lai to novērstu.

Gadījumos, kad nodarbinātais saņem atriebību vai vēršanos pret viņu vai tuviniekiem, nedrīkst par to klusēt un baidīties par to ziņot. Tā pat kā celt trauksmi, ir jāziņo par atriebības gadījumiem. Tas ļauj sistēmiski novērst prettiesiskas rīcības un sodīt iesaistītās personas.

Informējot par atriebību, būtiski ir norādīt faktus, kas par to liecina, kuras personas to veic un kā tas izpaužas. Kompetento iestāžu rīcībai ir jābūt nekavējošai, jo atriebība ir saistīta ar indivīda pamattiesībām, kas iestājas par tiesiskumu.